

DET TEKNISKE BEREGNINGSUTVALGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE

HOVEDPUNKTER FRA ENDELIG UTGAVE AV RAPPORT NR 1 2004: OM GRUNNLAGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE 2004

Beregningsutvalget la 20. februar 2004 fram en foreløpig utgave av sin hovedrapport foran årets inntektsoppgjør. Utvalget legger med dette fram en endelig utgave av rapporten. Det er siden februar innarbeidet ny statistikk og annet materiale, herunder nye tall for lønnsutviklingen, bl.a. for forholdet mellom kvinners og menns lønn, for lønn fordelt på utdanning og for utviklingen i topplederlønninger i privat næringsvirksomhet. Videre er det kommet nye nasjonalregnskapstall som har hatt betydning for deler av rapporten. Utvalget drøftet dessuten konsumprisveksten for 2004.

1. Lønnsutviklingen

Som i utvalgets foreløpige rapport, er den gjennomsnittlige **årslønnsveksten fra 2002 til 2003** for alle grupper under ett anslått til 4½ prosent mot 5,7 prosent året før. For de forhandlingsområdene utvalget gir tall for, er det liten endring i årslønnsveksten fra 2002 til 2003 og overheng til 2004 i forhold til anslagene i utvalgets foreløpige utgave av 20. februar.

Årslønnsveksten fra 2002 til 2003 i NHO-bedrifter er beregnet til 3,5 prosent for industriarbeidere og til 4,6 prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig årslønnsvekst for disse to gruppene under ett er beregnet til 4,0 prosent. For heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen har veksten vært 4,4 prosent. I forretnings- og sparebanker og forsikring under ett, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet, er lønnsveksten anslått til 4½ prosent. I helseforetakene samlet kan lønnsveksten anslås til om lag 7 prosent og til om lag 5 prosent eksklusiv legene. I øvrige NAVO-bedrifter er årslønnsveksten beregnet til 3,8 prosent. For ansatte i staten, kommunene og i skoleverket har lønnsveksten vært henholdsvis 4,3 prosent, 4,4 prosent og 5,4 prosent (inkludert skolepakke II). For det statlige tariffområdet (staten og skoleverket under ett) er årslønnsveksten beregnet til 4,8 prosent inklusiv skolepakke II og til 4,0 prosent eksklusiv skolepakken.

Utvalget anslår **overhengen** til 2004 til vel 1 prosent for alle grupper under ett. Dette er vel 1½ prosentpoeng lavere enn til 2003 og vel ½ prosentpoeng lavere enn til 2002. Det brukes litt ulike metoder for beregning av overheng i de ulike tariffområdene. De beregnede overhengene kan derfor ikke uten videre sammenliknes på tvers. Spesielt vil store strukturendringer kunne skape forskjeller mellom områdene og i oppsplittingen av lønnsveksten i lønnsoverheng og lønnsglidning. I NHO-bedrifter er overhengen for industriarbeidere beregnet til 1,9 prosent og for industrifunksjonærer til 2,5 prosent. For heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen er overhengen beregnet til 0,9 prosent. For NAVO-bedrifter kan overhengen beregnes til 0,7 prosent i helseforetakene og til 1,1 prosent i øvrige bedrifter. For ansatte i staten, kommunene og i skoleverket er overhengen beregnet til henholdsvis 0,4 prosent, 0,6 prosent og 0,2 prosent.

For de grupper utvalget foreløpig har oversikt over, har det vært en tilnærming mellom **kvinnens og menns lønn** fra 2002 til 2003 blant ansatte i HSH-bedrifter, i skoleverket, i kommunene, blant industrifunksjonærer i NHO-bedrifter og blant arbeidere i hotell- og restaurantvirksomhet. For statsansatte er det lite endring. For forretnings- og sparebanker og forsikring under ett og blant industriarbeidere i NHO-bedrifter har forskjellen økt fra 2002 til 2003.

Toppledere i foretak med over 25 ansatte/lønnsforhold hadde i gjennomsnitt en lønnsvekst på 4,4 prosent fra 2002 til 2003 mot 5,1 prosent fra 2001 til 2002. Lønnsveksten fra 2002 til 2003 varierte fra 3,4 prosent for toppledere i foretak med 50-99 ansatte/lønnsforhold til 8,1 prosent i foretak med over 250 ansatte/lønnsforhold. For den fjerdedelen som tjente best i de store foretakene med over 250 ansatte/lønnsforhold, var lønnsveksten 10,5 prosent mot 7,3 prosent i 2002.

Under mellomoppgjøret i 2003 ble det i noen tariffområder inngått **etterreguleringsbestemmelser**. Ingen av disse ble utløst.

2. Prisutviklingen i 2004

Ifølge konsumprisindeksen (KPI) økte konsumprisene i gjennomsnitt med 2,5 prosent fra 2002 til 2003. Høye strømpriser på begynnelsen av året bidro til at prisveksten i januar var 5,0 prosent. Prisveksten avtok markert gjennom året og i desember var tolv månedersveksten 0,6 prosent. Det er i hovedsak fall i tolv månedersveksten i strømprisene som har bidratt til nedgangen i tolv månedersveksten i KPI, men også veksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) har avtatt betydelig i hovedsak som følge av fall i prisene på importerte konsumvarer gjennom første halvår. På årsbasis økte KPI-JAE med 1,1 prosent fra 2002 til 2003, mot en vekst på 2,3 prosent i 2002.

I januar og februar i år falt konsumprisene med henholdsvis 1,8 og 1,7 prosent fra samme måned året før. Det er første gang siden januar 1960 at det er registrert prisnedgang i konsumprisene på tolv månedersbasis. Fallet i prisene skyldtes i hovedsak de svært høye elektrisitetsprisene i samme måned i fjor. Justert for avgiftsendringer og utenom energipriser økte prisene med 0,1 prosent fra januar i fjor, og falt med 0,1 prosent fra februar i fjor til februar i år. Fall i barnehageprisene som følge av økt statstilskudd bidro til nedgangen i februar.

Det er grunn til å anta at prisveksten målt på tolv månedersbasis vil ta seg opp igjen relativt raskt. Strømprisene falt kraftig fram mot sommeren i fjor, og en mer normal utvikling gjennom inneværende år, vil trekke opp prisveksten.

Prisene på importerte konsumvarer i konsumprisindeksen har falt gjennom de to siste årene og nedgangen tiltok i første halvår i fjor. Utviklingen i prisene på importerte konsumvarer i konsumprisindeksen er avhengig av utviklingen i importprisene og av marginene i varehandelen. Foreløpige tall viser at importprisene på konsumrelaterte varer falt kraftig gjennom 2002 og fram til og med første kvartal 2003. Deretter har disse importprisene økt. På årsbasis falt disse prisene med 1 prosent fra 2002 til 2003. Importprisene påvirkes i stor grad av utviklingen i kronekursen. I tillegg har lav internasjonal prisvekst og en vridning i importen fra høykostland til lavkostland bidratt til å trekke ned prisveksten. De to siste forholdene er faktorer som kan bidra til å holde prisene lave framover. Svekkelsen av kronekursen gjennom fjoråret og i inneværende år vil imidlertid trolig bidra til å trekke importprisene opp framover. Gjennomslaget fra endringer i importprisene til importerte konsumvarer i KPI kan imidlertid på kort sikt være tregt. Det må ses i sammenheng med at importørene kan ha inngått valutasikringsavtaler. I tillegg vil konkurransesituasjonen på grossist- og detaljistleddet også ha betydning for om endringer i importprisene slår gjennom på konsumprisene. Det er en tendens til at marginene i varehandelen øker når kronen styrker seg og avtar når kronen svekker seg. På den måten blir svingningene i prisene til konsumentene på kort sikt mindre enn den isolerte effekten av valutakursendringene. En del av fallet i prisene på importerte konsumvarer i fjor ser ut til å skyldes nedgang i marginene i varehandelen etter en oppgang gjennom de to foregående årene.

I utvalgets foreløpige rapport i februar ble veksten i konsumprisindeksen fra 2003 til 2004 anslått til om lag 1 prosent, mens prisveksten justert for avgiftsendringer og utenom energipriser ble anslått til 1¼ prosent. Anslaget innebar tiltakende prisvekst gjennom året, regnet som vekst fra samme periode året før, fra en nedgang på over 1 prosent i 1. kvartal til en vekst på om lag 2 prosent i 4.

kvartal. Forløpet gjennom året må i stor grad ses i sammenheng med de høye elektrisitetsprisene i begynnelsen av fjoråret. Det var også lagt til grunn at svekkelsen av kronkursen gjennom fjoråret og i begynnelsen av inneværende år vil bidra til å trekke prisveksten opp ut over i året.

Siden denne modellberegningen ble gjennomført i midten av februar, har både Norges Bank og Statistisk sentralbyrå offentliggjort nye prognoser. Norges Bank anslår nullvekst i konsumprisene i inneværende år, mens Statistisk sentralbyrå anslår en vekst på 0,7 prosent. Begge institusjonene anslår at prisveksten vil ta seg betydelig opp gjennom året. I anslagene fra Statistisk sentralbyrå tiltar prisveksten gjennom året, regnet som vekst fra samme periode året før, fra en nedgang på 1,4 prosent i 1. kvartal til en vekst på 1,8 prosent i 4. kvartal. Sammenliknet med utvalgets anslag i februar bygger Statistisk sentralbyrå siste prognoser på nye nasjonalregnskapstall. Lavere lønnsvekst og høyere produktivitetsvekst i 2003 enn lagt til grunn i utvalgets prognoser fra februar, trekker prisveksten ned. I samme retning bidrar også en antatt større vridning mot import fra lavkostland, mens et noe sterkere fall i den importveide valutakursen bidrar i motsatt retning.

Utvalget anslo på bakgrunn av materialet som forelå per 20. februar prisstigningen til om lag 1 prosent fra 2003 til 2004. Konsumprisindeksen for februar og nye beregninger peker nå mot en noe lavere prisstigning.

3. Industriens konkurranseevne

Etter en periode med bedring av industriens kostnadmessige konkurranseevne fram til 1996, økte timelønnskostnadene i årene fram til og med 2002 klart sterkere i Norge enn hos handelspartnerne. Økningen i de relative timelønnskostnadene i disse seks årene var større enn nedgangen gjennom første halvdel av 1990-tallet. Fra 1997 til 2000 svekket kronkursen seg om lag tilsvarende økningen i relative lønnskostnader for norsk industri. Fra våren 2000 og fram til utgangen av 2002 styrket imidlertid kronkursen målt ved industriens effektive valutakurs seg markert. Samtidig holdt lønnsveksten i norsk industri seg klart høyere enn hos handelspartnerne. De relative timelønnskostnadene målt i felles valuta økte med hele 16 prosent i de to årene sett under ett.

I 2003 bedret den kostnadmessige konkurranseevnen seg igjen. Beregningsutvalget anslår en vekst i timelønnskostnadene i norsk industri, når en ser bort fra endringer i antall virkedager, på 4½ prosent fra 2002 til 2003. EU-kommisjonen har nylig kommet med tall for lønnskostnadsvekst i industrien hos Norges viktigste handelspartnere. Når disse tallene veies sammen, anslås veksten i timelønnskostnadene hos handelspartnerne samlet til drøyt 3 prosent i 2003. Kronkursen svekket seg gjennomsnittlig med 3 prosent fra 2002 til 2003, målt ved industriens effektive valutakurs. Samlet sett anslås derfor de relative timelønnskostnadene i felles valuta å ha avtatt med 1½ prosent fra 2002 til 2003. Kronkursen svekket seg videre fra årsskiftet og fram til midten av februar i år, før den styrket seg noe igjen. Ved utgangen av mars var kronkursen, målt ved industriens effektive valutakurs, 4½ prosent svakere enn gjennomsnittet for 2003.

Lønnskostnader per time skal i utgangspunktet omfatte både direkte lønnskostnader og indirekte lønnskostnader som bl.a. arbeidsgivers bidrag til pensjonspremier. I hvilken grad slike pensjonskostnader faktisk er inkludert i de internasjonale tallene er imidlertid usikkert. Dette er en viktig problemstilling som utvalget vil jobbe videre med for å klargjøre. Kildematerialet for slike kostnader er basert på undersøkelser noe tilbake i tid, samtidig som det har vært en betydelig generell økning i slike kostnader de siste årene i flere land. Sannsynligvis er lønnskostnadene som følge av dette undervurdert noe i de fleste landene.

Sammenliknbare tall for **arbeidere i industrien**, indikerer at lønnskostnadsnivået i 2002 lå 36 prosent over gjennomsnittsnivået for de viktigste handelspartnerne målt i felles valuta. På bakgrunn av valutakursutviklingen og lønnsvekstanslagene for 2003, anslår Beregningsutvalget at denne forskjellen ble redusert til 33 prosent i 2003.

Tilgjengelig statistikk indikerer at timelønnskostnadene for **alle ansatte** (både funksjonærer og arbeidere) i **industri, bergverk, elektrisitets-, gass- og vannforsyning og bygg- og anlegg** er klart høyere i Norge enn hos handelspartnere. Forskjellen er likevel klart mindre enn bare for industriarbeidere og den har avtatt fra 2002 til 2003. Foreløpige beregninger for 2003 tyder på at norske lønnskostnader per arbeidet time for alle ansatte i næringene ovenfor i gjennomsnitt lå i størrelsesorden 20 prosent høyere enn for konkurrentene i de landene det var mulig å sammenligne med. Dette er en nedgang på 4 prosentpoeng fra 2002.

Regnskapstall for aksjeselskaper indikerer at lønnsomheten har avtatt i norsk industri de siste årene fram til 2002. Ifølge regnskapsstatistikken var lønnsomheten på et lavt nivå i 2002 i forhold til tidligere år. Makroøkonomiske lønnsomhetstall viser en mer moderat nedgang i lønnsomheten i industrien.

4. *Inntektsutviklingen*

Disponibel realinntekt for Norge økte i følge foreløpige nasjonalregnskapstall med 0,9 prosent i fjor. Det var ingen markerte vekstbidrag verken fra produksjon, bytteforhold eller rente- og stønadsbalansen. 2003 var det tredje året på rad med svak inntektsvekst, men sterk vekst i 1999 og 2000 førte likevel til at nivået på disponibel realinntekt for Norge i fjor lå nær 24 prosent høyere enn ved konjunkturtoppen i 1998 og nær 56 prosent høyere enn for 10 år siden.

Husholdningenes disponible realinntekt gikk ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet opp med 1,7 prosent fra 2002 til 2003. Den moderate veksten må ses på bakgrunn av den høye veksten året før. Lønnsinntektene og stønadene fra det offentlige ga de største bidragene til inntektsveksten. Regnet per person gikk disponibel realinntekt opp med 1,1 prosent i 2003.

Reallønn etter skatt - ofte kalt «kjøpekraften» - økte i gjennomsnitt for lønnstakerne med 2,1 prosent fra 2002 til 2003. For hovedgrupper av lønnstakere varierte veksten mellom 1,2 og 3,1 prosent.

Realpensjon for enslige minstepensjonister og minstepensjonistektepar uten andre inntekter eller formue steg med henholdsvis 2,6 og 4,9 prosent fra 2002 til 2003. I 2003 utgjorde minstepensjonen 100 356 kroner for enslige og 176 532 kroner for ektepar.

Kontaktperson for ytterligere opplysninger: Utvalgets leder Svein Longva, Statistisk sentralbyrå, tlf. 21 09 49 90 eller e-post: Svein.Longva@ssb.no